

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Росица Симеонова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

професионално направление 3.4. Социални дейности

докторска програма „Социални политики и социална работа“

Автор: Стоян Александров Иванов

Тема: Социално-педагогическа подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Стоян Иванов е зачислен като задочен докторант в катедра „Социални дейности“ в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ през 2018 г. с научен ръководител проф. д-р Нели Бояджиева. Магистър е по Психология и има придобита професионална квалификация „Учител по физическо възпитание“ в ОКС „Бакалавър“ от същия университет. През последните 5 години е участвал в няколко квалификационни курса, свързани с проблематиката на дисертационното изследване и сферата на професионалната му реализация. От 2015 г. работи като педагог-експерт за социална подкрепа в Център за работа с юноши и младежи /бежанци, с криминални прояви, наркозависими, от проблемни семейства/ в Германия, а преди това има професионален стаж и като социален работник. Професионалният опит на докторанта кореспондира пряко с избраната от него тема на проучване и е чудесна основа за демонстрираната от Стоян Иванов професионална саморефлексия, аргументираност на формулираните теоретико-емпирични изводи и приносите на автора към изследваната проблематика.

2. Актуалност на тематиката

Дисертационното изследване е посветено на актуален теоретико-приложен проблем, разположен в актуално поле на младежката социалната работа в България и в международен план, с фокус върху младежи в риск от социално изключване. Проучва се значима тема, която има междудисциплинарен характер – социално-педагогическата подкрепа насочена към приобщаване на конкретна целева група - юноши със специфични характеристики и в мултикултурна среда.

Актуалността на проучваната проблематика е успешно аргументирана още в увода на дисертацията, където авторът поставя и основния си изследователски въпрос: „Възможно ли е

чрез оптимално организирана социално-педагогическа подкрепа да се постигне социално приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда?“ (с. 6). В тази връзка Стоян Иванов защитава тезата, че „социална работа се разкрива като професионална дейност срещу социалното изключване, насочена към социално приобщаване, при което гарантирането на най-добрите интереси на подрастващите или предотвратяването на свързан риск“ и предлага удачни и адекватни на темата формулировки на целта, задачите и хипотезите на дисертационното изследване, които систематично проучва и доказва.

3. Познаване на проблема

Стоян Иванов целенасочено проучва различните аспекти на изследваната тема чрез обзор и успешна систематизация на широк набор от научни източници (261 източника, от които 70 на кирилица и 191 на латиница/чужд език), коректното им цитиране и позоваване и извеждане на работни дефиниции на основните понятия и категории застъпени в дисертационния труд. Докторантът демонстрира много добро познаване на проучвания проблем, като последователно защитава авторската си позиция, базирана на целенасочен анализ и синтез на научни концепции, теории, подходи и класификации, свързани с изследваната тема, както и на професионална саморефлексия.

4. Методика на изследването

Докторантът е подбрал и приложил комплексна изследователска методика, която позволява постигане на поставените изследователска цел и задачи на дисертационния труд. Теоретичните изследователски методи включват: анализ на научни публикации и на релевантни нормативни документи; анализ на международни практики на младежка социална работа; систематизиране на теоретични концепции, подходи и принципи; моделиране. Емпиричните методи включват: включено наблюдение, експеримент, анализ на емпирични данни, широк набор от математико-статистически методи, синтез на емпирични изводи.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Представеният дисертационен труд е с общ обем от 244 стр., от които 220 стр. същински текст и две приложения и е удачно структуриран в увод, четири глави, заключение, изводи и препоръки за практиката.

В съдържателно отношение структурата на труда кореспондира с основните и значими теоретични аспекти на проучваната проблематика (представени в първа глава) и реализираното авторско емпирично изследване по темата – дизайн, реализация на два етапа и основни изводи (съответно представени в глава 2, 3 и 4 на дисертацията).

В първа глава (с. 9-80) на дисертационния труд е реализиран успешен и широкообхванен теоретичен обзор на научни публикации по темата на изследването, като са анализирани основните аспекти на проучвания проблем:

- *социално-педагогическата подкрепа* като съществен елемент на системата за социални услуги за младежи. Дисертантът изследва нейната същност, характеристики, измерения, функции, източници и представя конкретен пример за реализация в сферата младежката социална работа в Германия (регламентиран в книга VIII от Социалния кодекс). На базата на задълбочен теоретичен анализ и синтез авторът защитава тезата и дефинира социално-педагогическата подкрепа на младежи в риск като „съвкупност от социални и педагогически мерки за разкриване и удовлетворяване на обществените и индивидуални потребности за личностно развитие на подрастващите в унисон с нормативните изисквания, за гарантиране на тяхното благосъстояние и превенция на изключването им от обществения живот“ (с. 7).
- *приобщаване в социална среда* - проучени са неговата същност и специфики при работата с юноши от рискови групи. Дисертантът аргументира становището си, че приобщаването е процес и има за цел да направи социалната среда достъпна, чрез разкриване и отстраняване на бариерите, подкрепяща и стимулираща за присъствие, както и участие и успех за всички членове на обществото, особено за младежите в риск. Авторът защитава тезата, че децата и младите хора в бедност и социално неравностойно положение са най-уязвими от маргинализация и застрашени от изключване, което налага разработването на стратегии и програми, които да отговорят на нуждите на деца и младежи в трудна житейска ситуация.
- *юноши от рискови групи* – в този параграф са анализирани спецификите на юношеството, възрастови граници на този период от живота и характеристиките на юношите. Описани са и възрастовите потребности и задачи на развитието при юношите. Изяснени са особеностите на юношите от рискови групи, проблемите и рисковете за развитието им и е аргументирана необходимостта от предоставянето на адекватна педагогическа помощ и социална подкрепа при отчитане на най-добрия им интерес.
- *мултикултурна среда* - изяснено е понятието „мултикултурализъм“ и свързаните с него принципи, теории, политики и критики. Авторът е представил и условията за социално-политическата конкретизация на мултикултурализма в Германия. На тази основа са разкрити особеностите на миграцията и възможностите за еманципацията на имигрантските малцинства, чрез насърчаване процесите на демократизация в политическата, социалната и културната сфера. Открит е един от най-големите проблеми на живота в мултикултурна среда, а именно наличието и ефективността на межкултурната комуникация, която е условие за социално приобщаване и подкрепата за включването на юноши от рискови групи. Дисертантът защитава тезата, че в соци-

алните услуги межкултурна комуникация има ключова роля за превенция на изключването на хора от различни култури и за осъществяване на ефективна социално-педагогическа подкрепа.

Като цяло, теоретичната част на дисертационното изследване се отличава със задълбоченост, анализ основан на проучване на релевантни научни и нормативни източници и аргументираност на защитаваните автори тези.

Във **втора глава** (с. 81-110) на дисертацията е представен замисълът на проведеното от автора емпиричното изследване – дизайн, методика и организация. Изследването е проведено в защитено жилище за юноши в неравностойно положение към Diakonie Hasenberg e.V., Германия, което функционира и като кризисен център, в който се осъществява и клирингова процедура (социална услуга, използвана за изясняване на структурни, лични, ситуационни и образователни проблеми на подрастващите и уточняване на следващия етап за постоянно пребиваване). Обект на проучването са юноши на възраст от 13 до 18-19 години с различен културен и социален произход, които временно или постоянно не могат да живеят в сегашната им среда на живот, намират се в ситуация на криза и/или при трудни условия на живот.

Извадката на емпиричното изследване включва 36 младежи, обособени в две групи: 1) непридружени, непълнолетни бежанци от семейства със социални проблеми, потърсили убежище в европейски страни, със специфични физически, психически и социални потребности и нужда от семейна подкрепа и грижа за приобщаване към непознатата за тях културна среда; 2) юноши с поведенчески проблеми.

Емпиричното изследване е подходящо замислено и реализирано на два етапа – констатиращо и контролно, като са подбрани и приложени конкретни инструменти, адекватни на целите на емпиричното изследване:

- Многофакторната скала за възприеманата социална подкрепа (Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS) (Zimet GD, Dahlem NW, Zimet SG, Farley GK, 1988),..
- Разработена от автора скала от ликертов тип за оценка на ефективността на социално-педагогическата подкрепа на юноши от рискови групи.
- Личен доклад за разбиране на межкултурната комуникация (PRICA) (Neuliep, J. W., & McCroskey, J. C., 1997)

В тази глава е представен и обоснован и създаденият от дисертанта *авторски модел за социално-педагогическата подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда, който представлява теоретичен и теоретико-емпиричен принос на докторанта в проучваната проблематика*. Моделът включва 4 взаимосвързани етапа и ключови концепции:

- 1) Изучаване на индивидуалните особености и потребности на юношата;
- 2) Определяне на източниците на възприемане на социалната подкрепата;

3) Утвърждаване на основните компоненти на социално-педагогическа подкрепа за приобщаване като:

- Осигуряване на оптимална среда за приобщаване;
- Овладяване на приобщаващи ценности;
- Включване в дейности за придобиване на опит за приобщаване

4) Създаване на благоприятна среда за включване в межкултурна комуникация.

Дисертантът защитава и аргументира тезата, че разработеният авторски модел за социално-педагогическа подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи е ориентиран към осигуряване на по-високо качество на социалната услуга, отчитайки спецификата на работа в мултикултурна среда. Реализацията на модела насърчава заемането на активната позиция от юношата при решаване на собствените проблеми самостоятелно и създава условия за подрастващия да се саморазвива. Чрез разработения модел за приобщаване се поставя специален акцент върху онези групи юноши, за които съществува риск да бъдат изолирани, изключени или да не постигнат желаните резултати от социализацията. Моделът е създаден в съответствие релевантните национални документи механизми за финансиране, които определят правилата на действие (с. 99).

Основните компоненти и променливи на създадения модел са много добре обобщени и представени и графично на с. 110.

В *трета глава* на дисертацията (с. 111 - 146) са представени резултатите от констатиращия етап на проведеното емпирично изследване, което дава възможност да се идентифицират рисковете за развитието на юношите и да се определят индивидуалните им потребности от социално-педагогическа подкрепа, като се конкретизират дейностите за постигане на приобщаване.

В *четвърта глава* на научния труд (с. 147 – 207) са представени и анализирани резултатите от контролния етап на емпиричното изследване, съобразно формулираните от автора критерии и показатели. Реализирана е обработка на поучените емпирични данни, сравнения и обобщения на базата на прилагане на широк набор от математико-статистически методи и инструменти за анализ и формулиране на адекватни изводи, богато онагледени с таблици и графики. Докторантът аргументирано доказва, че резултатите от проведеното контролно изследване показват положителни изменения във всички аспекти на осъществената социална работа (готовност на юношите да възприемат подкрепа от различни източници - семейство, приятели и значими други; активно включване в груповата работа - отборни спортни занимания, развлечения и съвместни дейности, основаващи се на доверие, емпатия и взаимно разбиране; подобрена межкултурната комуникация като ключов фактор за социално приобщаване и ефективност на подкрепата за включване на юношите в образованието и в обществения живот).

Основните теоретични обобщения и изводи от проведените емпирични изследвания са успешно систематизирани и пространно представени в **заклучението** на дисертационното изследване и обособените части „**Изводи**“ и „**Препоръки за практиката**“. Представени и систематизирани са и доказателствата за потвърждаването на изследователски хипотези Х1 и Х2.

Приноси на докторанта

Като приемам формулираните от докторанта теоретични, научно-приложни и практически приноси за проучваната проблематика, бих открила следните основни приноси на дисертационния труд:

- *Принос към теоретичния анализ и систематизирането на концепциите, подходите и принципите за реализиране на социално-педагогическа подкрепа, като част от социалната работа, с фокус върху специфичните потребности и отчитане на мултикултурната среда на младежи от рискови групи, в частност непридружени бежанци.*
- *Разработеният от докторанта теоретично обоснован авторски модел за социално-педагогическата подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда.*
- *Създаденият и апробиран авторски изследователски инструмент за оценка на ефективността на социално-педагогическа подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда. Определени са значими критерии, показатели и специфични индикатори за обективна оценка, които могат успешно да се прилагат в практиката на социалната работа с младежи.*
- *Апробирането на авторския модел за социално-педагогическа подкрепа за приобщаване на юноши от рискови групи в мултикултурна среда показва категорични възможности за приложение в практиката на социална работа с висок положителен ефект за социалното приобщаване и интегриране на младежите от изследваната целева група.*

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантът представя общо 6 научни публикации по темата на дисертационното изследване, от които 2 на български и 4 на руски език; 2 са статии в сборници, а 4 са публикувани в списания, част от които са индексирани в международни бази данни.

Представеният дисертационен труд и научни публикации на докторанта по темата категорично показват личното участие на Стоян Иванов в проведеното дисертационно изследване и очертават безусловния извод за неговата лична заслуга за получени научни резултати и формулираните приноси на научното изследване.

7. Автореферат

Представеният от докторанта автореферат на дисертационния труд е с общ обем от 30 стр. и коректно отразява и систематизира структурата, съдържанието и приносите на дисертационния труд.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на Стоян Иванов в още по-голяма степен да популяризира резултатите от реализираното авторско теоретико-емпирично изследване чрез научни публикации и участие в научни форуми, както и да ги систематизира в монография, която би имала приносно значение в българската и международна литература, посветена на младежката социална работа, мултикултурализма и приобщаващото образование и социални услуги.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разработеният от Стоян Иванов дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният дисертационният труд е завършено, стойностно и приносно за науката и практиката на социалната работа научно изследване, с фокус върху социална работа с младежи от рискови групи. То показва по категоричен начин, че докторант Стоян Иванов притежава задълбочени теоретични познания и професионални умения по научна специалност 3.4. Социални дейности, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Стоян Александров Иванов по професионално направление 3.4. Социални дейности.**

5.04.2023 г.

Изготвил становището: .....

(Доц. д-р Росица Симеонова)